Nieuw Nederlands

Genootschap Onze Taal

TLPST

Lesbrief 56: maart 2019

Wilt u laten weten wat u van deze TLPST vond? Hebt u tips voor de volgende aflevering? Mail ons: redactie@onzetaal.nl.

Wat piepen de ratten?

Wetenschappers van de Washington School of Medicine hebben DeepSqueak ontwikkeld. Dat is een computerprogramma dat de piepjes van ratten en muizen van elkaar kan onderscheiden. Het menselijk oor kan dat niet.

> Lees verder

Hoe beschrijf jij smaken en geuren?

Hoe vertel je hoe iets smaakt of ruikt? Dat is niet zo gemakkelijk, want we hebben in het Nederlands niet zoveel woorden om smaken en geuren te beschrijven. Dat komt doordat in onze cultuur zien en horen belangrijker zijn dan proeven. Wat kun je dan wél doen om smaak en vooral geur te omschrijven?

> Lees verder

Hoe verandert taal?

Het gekke van taal is dat hij altijd verandert. Jongeren praten anders dan oudere mensen, en dat is altijd zo geweest. Wat verandert er dan? En waarom? Drie scholieren onderzochten het aan de hand van de taal van het journaal.

> Lees verder

Hallo allemaal!

In Nederland en in Vlaanderen spreken we officieel dezelfde taal. Toch blijken Nederlanders en Vlamingen elkaar niet altijd goed te begrijpen. En misschien wordt het zelfs steeds iets lastiger. Doen we wel genoeg moeite om elkaar te begrijpen?

> Lees verder

Noordhoff Uitgevers

© Noordhoff Uitgevers bv

Wat piepen de ratten?

Wetenschappers van de Washington School of Medicine hebben DeepSqueak ontwikkeld. Dat is een computerprogramma dat de piepjes van ratten en muizen van elkaar kan onderscheiden. Het menselijk oor kan dat niet.

Rattenpiepjes zijn ultrasonisch of ultrasoon. Dat betekent dat het gaat om akoestische trillingen die je niet kunt horen: de frequentie is hoger dan 20.000 hertz. Zelfs met microfoons is het niet gemakkelijk de piepjes vast te leggen en van elkaar te onderscheiden. Dat laatste is nodig om te weten wat ratten in welke situatie piepen.

Het doel van het werk met DeepSqueak is een lijst van verschillende geluidspatronen samen te stellen. Daarmee kunnen de onderzoekers uiteindelijk rattentaal ontcijferen. Ze zitten nog maar in de beginfase van hun onderzoek, maar hebben al wel ontdekt dat de mannetjes bij de geur van vrouwtjesratten een geluid maken dat een beetje te vergelijken is met zingen.

Vragen

Lees het artikel over het onderzoek.

1 Wat is het belangrijkste doel van een systeem dat automatisch de taal van ratten ontcijfert?

a. identificatie van ratten- en muizenpiepjes
b. beter begrip van de communicatie met soortgenoten
c. het verbeteren van medisch onderzoek
d. het vastleggen van geluidspatronen

2 Maak de zin af:

Het is handig voor medisch onderzoekers als ze rattengepiep kunnen ontcijferen, omdat ze dan:
a. biologen kunnen helpen bij het begrijpen van rattentaal
b. kunnen horen hoe de mannetjes ‘zingen’ bij de geur van vrouwtjesratten
c. beter kunnen bepalen hoe slim en communicatief ratten zijn
d. beter kunnen begrijpen hoe de ratten op bepaalde prikkels reageren

Beantwoord vraag 3 eerst voor jezelf en bespreek het antwoord daarna in de klas.

3 Wat vind je van het doel van dit onderzoek? Geef ten minste één argument voor je mening.

> Antwoorden

> Terug naar de voorpagina

© Noordhoff Uitgevers bv

Hoe beschrijf jij smaken en geuren?

Je eet een koekje, maar je vindt het niet zo lekker. Of: het valt je op dat het in de gymzaal altijd zo raar ruikt. Hoe omschrijf je dat? Dus: hoe zet je smaak en geur om in taal? Dat is in het Nederlands niet zo gemakkelijk, want we hebben niet zoveel woorden om smaken en geuren te beschrijven. Dat komt doordat in onze cultuur zien en horen belangrijker zijn dan proeven. Wat kun je dan wél doen om smaak en vooral geur te omschrijven?

Begin met bewust en aandachtig te ruiken, zegt Reinier Spreen, auteur van het boek *De taal van smaak*. Door er steeds meer aandacht aan te besteden ga je sneller geuren herkennen.

Je kunt ook smaak- of aromawielen gebruiken. Daarin zijn geuren in categorieën onderverdeeld. Wat ook werkt, is je smaakervaringen opschrijven. Zo blijven geuren je langer bij. Nog een tip van Spreen: je hoeft geen mysterieuze nieuwe geurwoorden uit te vinden. Met creatieve beschrijvingen en vergelijkingen kom je al een heel eind. Iedereen kan zich namelijk wel iets voorstellen bij ‘een natte-hondenlucht’ of ‘een aangebrande-aardappelenlucht’.

En of je mag zeggen dat je iets ‘lekker’ vindt? Dat vindt Spreen een vreselijk woord.

Vragen en opdrachten

Lees het artikel *Waarom ‘lekker’ zo’n vreselijk woord is*. Beantwoord vraag 1 eerst voor jezelf en bespreek het antwoord daarna in de klas.

1 Spreen vindt *lekker* een vreselijk woord. Waarom? Leg je antwoord uit.

Ook de vragen 2a en 2b gaan over dat artikel. Beantwoord ze eerst voor jezelf en bespreek de antwoorden daarna in de klas.

2a Maak de zin af: ‘Volgens Spreen zijn er vijf smaken te onderscheiden: zout, zoet, zuur, bitter en …’

2b Het woord dat je bij a hebt ingevuld, is Japans voor *smakelijk*. Denk je dat Spreen dat Japanse woord net zo vreselijk vindt als het Nederlandse *lekker*? Leg je antwoord uit.

Beantwoord vraag 3 met een klasgenoot en bespreek de antwoorden in de klas.

3 Beschrijf de geur van:
- een gymlokaal
- een bos in de herfst
- een kantoor

> Antwoorden

> Terug naar de voorpagina

© Noordhoff Uitgevers bv

Hoe verandert taal?

Youri, Ricardo en Daan zitten in vwo 6 van het Keizer Karel College in Amstelveen. Zij besloten een profielwerkstuk te maken over taalverandering. Ze onderzochten hoe de taal van nieuwslezers is veranderd in de afgelopen veertig jaar. Praten de nieuwslezers van het NOS-journaal in 2019 nog hetzelfde als de nieuwslezers in de jaren zeventig?

Dat is niet zo, ontdekten ze. Er zijn verschillen tussen de journaals van vroeger en nu, bijvoorbeeld als het gaat om de lengte van de zinnen. Met hun resultaten gingen ze naar de bekende taalwetenschapper Nicoline van der Sijs. Professor Van der Sijs vertelde ze wat meer over taalverandering en daar maakten ze een filmpje van.

Het is eigenlijk heel vreemd dat taal altijd verandert. We gebruiken taal immers om elkaar te kunnen begrijpen, en als taal steeds verandert, wordt dat alleen maar moeilijker. Waarom gebeurt het dan toch, en zal het ook altijd gebeuren? Sommige taalwetenschappers zeggen dat het komt doordat mensen taal niet alleen gebruiken om dingen duidelijk te maken, maar ook om te laten merken wat voor unieke mensen ze zijn. Door je taal net een beetje te veranderen kun je bijvoorbeeld als jongere laten merken dat je anders bent dan je ouders.

Vragen en opdrachten

Bekijk het filmpje van de drie vwo'ers.

1 Heeft de veranderende bevolkingssamenstelling invloed op het taalgebruik van nieuwslezers? Leg je antwoord uit.

2 De drie vwo'ers onderzochten onder andere of de zinnen in de berichten van nieuwslezers nu korter zijn dan veertig jaar geleden. Waarom hadden ze dat verwacht?

Beantwoord vragen 3a en 3b eerst voor jezelf en bespreek de antwoorden daarna in de klas.

3a Wat zijn de twee conclusies van de jongens?

3b Wat betekenen deze conclusies? Kies de juiste woorden:
- De nieuwslezers spreken tegenwoordig *langzamer dan* / *sneller dan* / *even snel als* veertig jaar geleden.
- De nieuwslezers gebruiken tegenwoordig *langere zinnen dan* / *kortere zinnen dan* / *even lange zinnen als* veertig jaar geleden.

> Antwoorden

> Terug naar de voorpagina

© Noordhoff Uitgevers bv

Hallo allemaal!

De luizenmoeder is een populaire televisieserie in Nederland. Hij is nu ook op de Vlaamse televisie te zien, maar … in een geheel opnieuw gemaakte versie. De verhalen zijn bijna hetzelfde, de teksten zijn vaak letterlijk hetzelfde en zelfs de Vlaamse acteurs lijken wel op hun Nederlandse tegenhangers. Waarom vond men het nodig om een nieuwe Vlaamse versie van de serie te maken? Dit filmpje vergelijkt de twee versies. Kun jij de verschillen vinden? En: vind jij het moeilijk om de 'Vlaamse' versie te verstaan?

Het is al eerder gebeurd dat Nederlandse en Vlaamse films opnieuw zijn gemaakt, speciaal voor het Nederlandse of Vlaamse publiek. In zowel België als Nederland worden tv-series vaak ondertiteld. Het is dus net alsof we eigenlijk tóch niet dezelfde taal spreken: we kunnen elkaar niet zomaar begrijpen.

De Vlaamse vlogster Jamilla Baidou heeft een vlog gemaakt waarin ze probeert Nederlands te praten zoals het in Nederland klinkt. Ze heeft tien 'typische Nederlandse woorden' gekozen die men in Vlaanderen niet goed kent, zoals *tosti*, *patatje oorlog*, *slager*, *gum*, *hartstikke*, *oom* en *gozer.* Bij elk woord verzint ze een verhaaltje waarin ze die woorden gebruikt. Wist jij dat deze woorden in België minder bekend zijn? En wat zeggen Vlamingen dan in plaats daarvan?

Vragen en opdrachten

Lees de inleiding en de eerste alinea van de tekst en bekijk het bijbehorende filmpje.

1 Beantwoord de twee vragen aan het eind van de eerste alinea.

Beantwoord vraag 2a en 2b samen met een klasgenoot en bespreek de antwoorden daarna in de klas.

2a In alinea 4 worden enkele Nederlandse woorden genoemd die in België niet gangbaar zijn. Zoek uit hoe je die woorden in het Vlaams zou zeggen.

2b Luister eerst hoe Jamilla Baidou Vlaams spreekt. Probeer dan de woorden die je bij 2a hebt gevonden op z'n Vlaams uit te spreken. Wie is de beste imitator?

> Antwoorden

> Terug naar de voorpagina

© Noordhoff Uitgevers bv

Antwoorden eerste onderwerp

1 C.
2 D.
3 Eigen antwoord, bijvoorbeeld:
- Ik vind het een goed doel, want het is belangrijk dat er betere medicijnen komen. Als onderzoekers beter begrijpen hoe ratten reageren op de medicijnen, kunnen ze betere medicijnen maken.
- Ik vind het doel niet goed, want uiteindelijk zouden medicijnen op mensen getest moeten worden. Ze zijn ook voor mensen bedoeld.

Antwoorden tweede onderwerp

1 Het woord is niet verbonden aan een bepaalde smaak. Wat de een lekker vindt, smaakt de ander misschien helemaal niet.
2a Umami.
2b Nee, want het woord *umami* is wel verbonden aan een bepaalde smaak (namelijk die van Parmezaanse kaas, zongedroogde tomaten en champignons).
3 Eigen antwoord, bijvoorbeeld:
- een gymlokaal: muffig, sokken en bezwete kleding
- een bos in de herfst: natuurlijk, compost en boomschors
- een kantoor: naar koffie, allerlei parfums door elkaar, papier

Antwoorden derde onderwerp

1 Nee, nieuwslezers zijn geselecteerd op hun taalgebruik/uitspraak en moeten Standaardnederlands spreken.
2 Omdat we tegenwoordig in kortere tijd meer informatie willen overbrengen. Om dat op een begrijpelijke manier te doen, wordt het belangrijk gevonden om in korte zinnen te spreken.
3a - Het aantal woorden per zin per seconde is de afgelopen veertig jaar gelijk gebleven.
- Het aantal woorden per zin is verminderd.

3b - even snel als
- kortere zinnen dan

Antwoorden vierde onderwerp

1 Eigen antwoord.
2a - tosti: croque (of croque-monsieur)
- patatje oorlog: friet met mayonaise en pindasaus
- slager: beenhouwer
- gum: gom
- hartstikke: ik-weet-niet-hoe/kei
- oom: nonkel
- gozer: vent

2b Eigen antwoord.

© Noordhoff Uitgevers bv